

MAKTABGACHA YOSHDAGI INTELEKTIDA KAMCHILIGI BO'LGAN BOLALARNING MAKTABGA TAYYORGARLIK DIAGNOSTIKASI

*Amirsaidova Shahnoza,
Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti dotsenti, p.f..n*

*Bozorboyeva Nigora,
Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti magistranti*

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi intellektida kamchiligi bo'lgan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashning dolzarbligi asoslab berilgan. Maqolada ushbu kontingentdagi bolalarni maktabga tayyorgarlikning darajasini aniqlashga qaratilgan empirikk tadqiqot metodikasi va natijalari keltirigan.

Tayanch so'zlar: aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar, maktab, maktabgacha yosh, maktabga tayyorlik, ixtiyoriy diqqat, shaxs.

ДИАГНОСТИКА ГОТОВНОСТИ К ШКОЛЬНОЙ ГОТОВНОСТИ ДЕТЕЙ С ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫМИ ДЕФИЦИТАМИ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

*Амирсаидова Шахноза,
Доцент Ташкентского государственного педагогического университета имени Низами, к.п.н.*

*Бозорбаева Нигора,
Аспирант Ташкентского государственного педагогического университета имени Низами*

Аннотация: В данной статье обоснована актуальность подготовки дошкольников к школе с нарушениями интеллектуального развития. В статье представлены методика и результаты эмпирического исследования, направленного на определение уровня готовности детей данного контингента к школе.

Ключевые слова: дети с нарушениями интеллектуального развития, школа, дошкольный возраст, готовность к школе, произвольное внимание, личность.

DIAGNOSTICS OF SCHOOL READINESS OF CHILDREN WITH INTELLECTUAL DEFICIENCIES OF PRE-SCHOOL AGE

*Amirsaidova Shahnoza,
Associate Professor of Tashkent State Pedagogical University named after Nizami, Ph.D*

*Bozorbayeva Nigora,
Graduate student of Tashkent State Pedagogical University named after Nizami*

Abstract: this article is based on the relevance of preparing preschool children for school with a disability in mental development. The article cited the empirical research methodology and results aimed at determining the level of school readiness for children in this contingent.

Key words: children with mental developmental disabilities, school, preschool age, readiness for school, voluntary attention, personality.

Kirish. Barkamol avlod deganda, avvalo, sog'lom nasl tushuniladi. Shu bois o'tgan yillar mobaynida yoshlarimizda nafaqat yuksak intellektual salohiyat, mustaqil fikr, keng dunyoqarashni shakllantirishga, balki ularni jismonan chiniqtirishga, ommaviy sportni rivojlantirishga, mamlakatimizning barcha xududlarida, xususan chekka qishloqlarda ham zamonaviy shart-sharotlar yaratilishiga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Uzluksiz ta'limning ilk bosqichi sifatida maktabgacha ta'limga e'tibor bevosita shaxs rivoji, kamolotiga, baxtli farzandlarni voyaga yetkazishga g'amxo'rlik sifatida ifodalanadi. Shunday ekan ushbu qaror asosida amalga oshirilajak ishlar maktabgacha ta'lim tizimini, yanada takomillashtirib, samarali va zamonaviy ko'rinishga olib chiqadi. Aqli zaif maktabgacha yoshdagi bolalar ta'limi mavzusi hozirgi kunda juda dolzarbdir. Bolaning moslashishi va keyingi rivojlanishi uchun erta yoshda rivojlanish buzilishlarini tashxislash muhimdir. Intellektual yetishmovchilikda maktabgacha ta'limning ahamiyati juda yuqoridir. O'quv jarayonini to'g'ri

tashkil etish bilan bolaning orqada qolgan funktsiyalarini korreksiya qilish, uni ixtisoslashtirilgan maktabda o'qishga tayyorlash va jamiyatga moslashtirish mumkin. Shuning uchun maktab yoshidagi intellektida nuqsoni bo'lgan bolalarni o'rganishdagi ancha dolzarb muammolarda maktabga tayyorlashning samarali usullar va sharoitlarini tadqiq qilish zaruratini qayd etish mumkin.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili.

Avvalo shuni ta'kidlash kerakki, maktab ta'limi va o'quv faoliyati aniq tushunchalardan uzoqdir. Maktab hayotini zamonaviy tashkil etish bilan, V. V. Davydov va D. B. Elkonin ta'kidlaganidek, o'quv faoliyati barcha o'quvchilarda rivojlanmaydi va o'quv faoliyatini o'zlashtirish ko'pincha maktab doirasidan tashqarida sodir bo'ladi. Shuning uchun maktabga psixologik tayyorgarlik muammosi ta'lim va hayotning mavjud an'anaviy shakllariga psixologik tayyorgarlik sifatida emas, balki maktabgacha yoshdagi o'quv faoliyati uchun zarur shart-sharoitlar va manbalarning mavjudligi sifatida tushunilishi kerak.

Tadqiqot metodologiyasi.

Maktabda o'qishga tayyorlik aqliy faoliyatning ma'lum bir rivojlanish darajasini, kognitiv jarayonlarni, o'quvchining ijtimoiy pozitsiyasini qabul qilish qobiliyatini, bilish faoliyati va xatti-harakatlarini ixtiyoriy tartibga solishni o'z ichiga oladi. Intellektida nuqsoni bo'lgan bolalarning maktabga tayyorgarligini o'rganish maqsadida empirik tadqiqot amalga oshirildi. Tadqiqot bazasini 480-sonli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkiloti tashkil qildi. Tadqiqot qatnashchilari sifatida katta maktabgacha yoshdagi bolalar orasidan 10 nafar bola – maktabgacha ta'lim tashkiloti bitiruvchilari saralanib olindi. Empirik tadqiqotni amalga oshirishda aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalarning maktabga tayyorgarligini aniqlash, diagnostika natijalarini taqqoslash, maktab ta'limi uchun muhim bo'lgan funktsiyalarning shakllanish darajasini aniqlash kabi vazifalar qo'yildi. Empirik tadqiqot 5ta blokdan tashkil topgan bo'lib:

1 blok.Ixtiyoriy diqqat va faoliyatni tartibga solish diagnostikasi (N. I. Gutkinaning «Uycha» metodikasi, «Grafik naqsh», «Tasvirlarni taqqosla»).

2 blok.Aqliy rivojlanish diagnostikasi («4chi ortiqcha»metodikasi).

3 blok.Umumiy xabardorlik va nutqiy rivojlanishning diagnostikasi (erkin suhbatda).

4 blok.Ta'lim uchun muhim qobliyatlar diagnostikasi (U. V. Ulenkovning» Archani yasash» metodikasi)

5 blok.Ta'lim motivatsiyasining shakllanganlik darajasini aniqlash (L. I. Bojovich va N. I. Gutkinaning so'rovnomasi asosida).

Empirik tadqiqotning natijalariga ko'ra aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar 4 darajaga taqsimlandi (1-rasm):

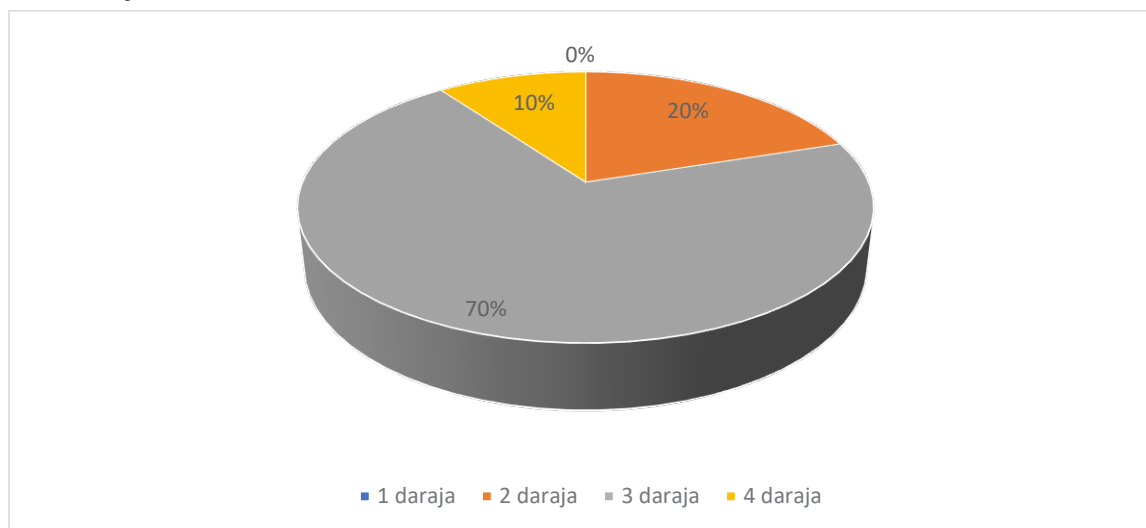
1 daraja – bolalar o'z bajargan vazifa natijasini ob'ektiv baxolaydi, topshiriqlarni bajarish tamoyillarini tushunadi, aniq mantiqiy qoidalarga asoslanib namuna bilan taqqoslaydi. Tadqiqot natijasiga ko'ra aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalar guruhidan 1 darajaga mansub bolalar aniqlanmadi va 0% ni tashkil qildi.

2 daraja – bolalar vazifani umumiy maqsad bilan yo'nalgan xolda bajarishga shoshiladi, kerakli natijaga erishmaydi va buni anglamaydi. O'z hoxishiga ko'ra namuna bilan o'zi ishining natijasini taqqoslamaydi. Taqqoslashni tadqiqotchi atgandan keyin amalga oshiradi va keyingina mustaqil xatolarini to'g'iray boshlaydi. Tadqiqot qatnashchilari sarasidan bu darajadagi bolalar 20% (2 nafar bola) ni tashkil qildi.

3 daraja – bolalar qayta qayta chamalsh orqali vazifani amalga oshiradi, va natijada bari'bir xatolar qilishadi. Xatolarni payqamaydi va o'z ishining natijasini noadekvat baholaydi. O'z harakatlarini batafsil tushuntirib bera olmadi. Tadqiqot qatnashchilari sarasidan bu darajadagi bolalar 70% (7 nafar bola) ni tashkil qildi.

4 daraja – bolalar maqsadni qisman qabul qilishdi. Shakllarni qaerga qo'yish kerakligi, qandaydir rasm chizishi kerakligini tushunishadi. Namuna nimaga kerakligini tushunishmaydi. Vazifani to'g'ri bajarmasa xam natijadan mamnun bo'lishdi. O'z ishining natijasini noadekvat baholaydi.

Мактабгача yoshdagi intellektida kamchiligi bo'lgan bolalarda maktabga tayyorgarlik ko'nikmalarini tekshirish natijalari

Empirik tadqiqotning natijasi shuni ko'rsatdiki, aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarda tashqi, pozitsion va o'yin motivlari mavjud bo'lib, bu o'quv motivlari shakllanmaganligini ko'rsatadi.

Tahlil va natijalar.

Shunday qilib, aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarda o'rganish qobiliyati past darajadali gini k'uriш mumkin. Empirik tadqiqotda qatnashgan maktabgacha yoshdagi bolalar kognitiv faoliyatning ayrim xususiyatlari bilan ajralib turadi: bolalarning diqqati beqarorlik bilan tavsiflanadi, persektiv operatsiyalarini bajarish tezligi pasayadi; xotira hajmi cheklangan, xotiraning sustligi, xajmi kichikligi bilan ajralib turadi. Maktabgacha yoshga kelib bu kontingentdagi bolalarda mantiqiy tafakkur shakllanmagan b'lib bu quyidagilarda namoyon bo'ldi: bolalar faqatgina ko'rgazma asosida umumlashirish operatsiyasini amalga oshirishga muvaffaq bo'ldilar, verbal vazifa materiallari asosida umumlashirishda bolalar qiyinchiliklarga duch kelishdi.

Aqliy rivoshlanishida muammosi bo'lgan bolalarda maktabga tayyorgarlikning intellektual va shaxs jihatidan nomukammalliklar namoyon bo'ldi. Umumiy jismoniy holatning nosog'lomligi, ishchanlikning sustligi, charchoqning tez yuzaga kelishiga va diqqatning beqarorligiga olib keldi.

Aqli zaif bolalarda maktab tayyorgarligini shakllantirishni kechiktiradigan umumiy sabablar: asab jarayonlarning inertligi, qattiqligi, bu ishlashning pasayishiga, charchoq va chalg'itishning kuchayishiga, maqsadli harakatlarning yo'qligiga, atrof-muhitga qiziqishning pasayishiga olib keladi; atrofda mo'ljal olish faoliyatning past darajasi; amaliy hissiy tajribani cheklash bilan bog'liq bo'lgan motorikani rivojlanmaganligi; faoliyatning yetarli emasligi, analizatorlarning o'zaro ta'sirining nomukammalligi, bu hissiy tajribani to'plashni qiyinlashtiradi; nutqning kech va nuqsonli rivojlanishi (lug'atning kambag'alligi, o'z bayonotlarini shakllantirishdagi qiyinchiliklar, bolaga qaratilgan nutqni tushunmaslik).

Xulosa.

Intellektual yetishmovchiligi bo'lgan bola bilan korreksion ishlarini erta boshlash nuqsonni iloji boricha yumshatishga va ikkilamchi nuqsonlarning paydo bo'lishining oldini olishga imkon beradi. Bola shaxsining barcha tomonlarini rivojlantirishga qaratilgan korreksion va rivojlantiruvchi faoliyat tizimi unga ijtimoiylashishning asosiy ko'nikmalarini o'zlashtirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Божович, Л.И. Психологические вопросы готовности ребенка к школьному обучению [Текст] / Л.И. Божович // Вопросы психологии ребенка дошкольного возраста. М.: Изд-во АПН, 1996.
3. Венгер, Л.А. Психологические вопросы подготовки детей к обучению в школе / Л.А. Венгер. М.: Просвещение, 1999. 289 с.
4. Выготский, Л.С. Проблема обучения и умственного развития в школьном возрасте [Текст]: хрестоматия по возрастной психологии / Под ред. О.А. Карабановой, А.И. Подольского. М.: Владос, 1999.
5. Кравцова, Е.Е. Психологические проблемы готовности детей к обучению в школе / Е.Е. Кравцова. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2012. 267 с.
6. Мухина, Т.П. Возрастная психология [Текст]: учеб. Для студентов пед. инс-тов / Под ред. Л.А. Венгера. – М.: Просвещение, 1995.
7. Нижегородцева, Н.В., Шадриков, В.Д. Психолого-педагогическая готовность ребёнка к школе / Н.В. Нижегородцева, В.Д. Шадриков. М.: Гуманитарный центр «ВЛАДОС», 2015. 256 с.